

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ

Број:

10/9-15

ИЗВЕШТАЈ О УРАЂЕНОМ МАСТЕР РАДУ

Датум:

20.03.2017.

Наставно-научном већу Филозофског факултета Универзитета у Нишу
подносимо следећи извештај:

ИЗВЕШТАЈ О УРАЂЕНОМ МАСТЕР РАДУ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ:

1. Састав комисије:

1. Др Данијела Петковић, доцент
2. Др Весна Лопичић, редовни професор
3. Др Милица Живковић, редовни професор

2. Одлука Већа департмана за англистику број 10/9-198 од 28. децембра 2016. године.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име, име једног родитеља, презиме
Андреа Зоран Марковић
2. Година уписа на мастер академске студије
2014/2015.
3. Назив студијског програма
Мастер академске студије англистике

III НАСЛОВ –МАСТЕР РАДА:

Род и класа у романима „Тешка времена“ Чарлса Дикенса и „Шерли“ Шарлоте Бронте
Gender and Class in Charles Dickens's Hard Times and Charlotte Brontë's Shirley

IV ПРЕГЛЕД -МАСТЕР РАДА:

Мастер рад под називом *Gender and Class in Charles Dickens's Hard Times and Charlotte Bronte's Shirley* (Под и класа у романима „Тешка времена“ Чарлса Дикенса и „Шерли“ Шарлоте Бронте) кандидаткиње Андрее Марковић има 67 страна и написан је на енглеском језику. И фонт и проред су стандардни. Рад је, након сажетака и кључних речи на енглеском и српском, подељен у неколико поглавља:

1. Увод (Introduction) (1-7);
2. Класа и род у раном деветнаестом веку (Class and Gender in the Early Nineteenth Century) (8-22);
3. Класа и род у роману *Тешка времена* (Class and Gender in *Hard Times*) (23-40);
4. Класа и род у роману *Шерли* (Class and Gender in *Shirley*) (41-58);
5. Закључак (Conclusion) (59-64);
6. Библиографија (References) (65-67).

Библиографија на крају рада садржи 61 библиографску јединицу, са посебно издвојеним изворима са интернета.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА -МАСТЕР РАДА:

Мастер рад кандидаткиње Андрее Марковић, *Gender and Class in Charles Dickens's Hard Times and Charlotte Bronte's Shirley* (Под и класа у романима „Тешка времена“ Чарлса Дикенса и „Шерли“ Шарлоте Бронте) је подељен у пет поглавља, док се у шестом наводи библиографија. Увод одређује предмет истраживања, корпус и методологију, и идентификује основне критичко-теоријске претпоставке рада. Предмет истраживања, како кандидаткиња наводи, јесу проблеми рода и класе у Енглеској у раном деветнаестом веку, који се разматрају у анализама индустријских романа Чарлса Дикенса и Шарлоте Бронте. За одређења и рода и класе кандидаткиња се ослања готово искључиво на теоретичарке феминизма као што су Џејн Пилчер (Jane Pilcher), Имелда Вилехан (Imelda Whelehan), Силвија Волби (Sylvia Walby), Марија Мајез (Maria Mies), Ен Оукли (Ann Oakley) и, нарочито, Беверли Скегс (Beverly Skeggs), чија теза о неодвојивости класе и рода као аналитичких категорија представља окосницу рада, те одређује правац и опсег анализа романа који сачињавају корпус. И класа и род се у раду одређују као историјско-специфични конструкти, односно, начини натурализације неједнаке дистрибуције моћи и права, као и поделе рада. Кандидаткиња се посебно осврће на тзв. „смотивни рад“, и рад везан за друштвену репродукцију у породици који се нарочито очекује од жена. Иако је свим горенаведеним теоретичаркама заједничко то да инстистирају на роду и родним разликама као друштвеним а не природним категоријама - које, штавише, само делују као комплементарне бинарности, али су суштински хијерархија у којој је жена увек потчињена „друга“ – оно што представља вредност мастер рада јесте да се кандидаткиња не задржава само на женском роду већ да узима и обзир и контрадикторне захтеве и реализације мушкости, које увек истражује у интерсекцији са класном припадношћу. Друго поглавље смешта социјалне романе Дикенса и Бронтеове у историјски контекст, те даје преглед родних и класних односа у Енглеској у првој половини деветнаестог века, са посебним фокусом на демографске и социо-политичке потресе које изазива нагли развој индустријског капитализма: управо овај период, како наводи кандидаткиња, производи и

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ

ИЗВЕШТАЈ О УРАЂЕНОМ МАСТЕР РАДУ

Број:

10/9-15

Датум:

20.03.2017.

специфичну социо-политичку књижевност која тематизује проблеме као што су урбанизам, социјална помоћ, сиромаштво, класне разлике, итд.. Извори којима се кандидаткиња служи су истовремено модерни – реч је о студијама историчара попут Џ. М. Тревелијана (G. M. Trevelyan), Мајкла Левина (Michael Levin) и Р. Џ. Мориса (R. J. Morris) – али и они „из прве руке“, односно, поједини текстови критичара тзв. „стања Енглеске“, од Томаса Карлајла (Thomas Carlyle) и Фридриха Енгелса (Friedrich Engels) па до утилитаристе Џона Стјуарта Мила (John Stuart Mill). Кандидаткиња се не задржава само на демографским променама, појачаној друштвеној стратификацији, реструктурирању родних односа, и редефинисању породице, већ скреће пажњу и на то да је индустријска револуција нужно довела и до корених политичких промена, које се у раном деветнаестом веку, односно у романима који чине корпус рада, називу у радикалним радничким покретима као што су лудизам и чартизам, али и у друштвено-легалном третирању синдикалног уједињавања.

Треће поглавље представља анализу романа *Тешка времена* Чарлса Дикенса. Кандидаткиња најпре користи прилику да одреди индустријски, односно социјални роман и да донекле размотри његов сложени однос са викторијанском друштвено-политичком реалношћу, позивајући се на увиде познатих стручњака као што су Патриша Ингам (Patricia Ingham), Норман Пејџ (Norman Page), и други. Теза коју кандидаткиња износи и брани јесте да социјални роман делом произилази из радикализације класне политике али и класних односа уопште, која карактерише рани деветнаести век, нарочито тзв. „гладне четрдесете“. У овом делу рада, кандидаткиња такође разматра и заједничке тематске одлике жанра, исправно се руководећи идејом да је приказ настанка и функције социјалног романа важан како за анализу романа који чине корпус рада, тако и за разумевање стања енглеског друштва у том периоду. Сам роман *Тешка времена* се затим анализира у већ одређеном друштвено-историјском контексту, пре свега као ангажована критика (одређених интерпретација) утилитаризма, и као критичко разматрање родних и класних односа преко ликова који их отелотворавају, од аристократе Хартхауса па до радника који, нимало случајно, носи име хришћанског мученика, Стивена Блекпула. Дикенсова мета у овом роману је првенствено тзв. „манчестерска школа економије“, заснована на искривљеном виђењу утилитаристичке етике Џереми Бентама (Jeremy Bentham) и промовисању *laissez-faire* доктрине, коју Дикенс, на трагу Томаса Карлајла, разоткрива као погубну - нарочито по имажинацију и осећајност деце која су јој изложена и која израстају у оштећене и несрећне људе. Што се тиче родних и класних односа, у интерпретацији кандидаткиње, Дикенс је свестан ограничавајућих захтева женствености и мужевности, односно експлоатације и насиља коме су изложене дехуманизоване ниже класе (тзв. „шаке“), али ипак на крају симболично мири супротстављене друштвене слојеве кроз однос богате Луизе и сиромашне Сиси, потврђујући тиме конзервативне представе (женског) рода. Упркос конзервативности у погледу рода, овај роман је значајан као зачетник дебата о важним питањима која доминирају деветнаестим веком, попут питања загађења животне средине услед индустријске производње; урбанистичких проблема; (не)могућности постојања хуманијег образовног система; као и безбедоносних мера на радном месту, и утицаја истог на здравствено стање радника. Роман је написан 1854., када је Дикенсов поглед на друштво већ постајао знатно мрачнији у односу на почетак његове књижевне каријере, и посвећен је Томасу Карлајлу: за разлику од Карлајла, ипак, Дикенс верује да позитивни аспекти људског бића, попут саосећања, имажинације, љубави – које све отелотворава клонова ћерка Сиси Џуп (Sissy

Журе) - не могу тако лако, нити у потпуности, да буду уништени. Четврто поглавље јесте анализа романа Шарлоте Бронте, *Шерли*. Смештен у Јоркшир 1811. и 1812., роман разматра друштвене немире, лудистичке побуне радника, и растући јаз између богатих и сиромашних, али и положај жена. Ослонивши се готово искључиво на интерпретацију Патрише Ингам, кандидаткиња указује на то да је један од начина на који Бронтеова решава насилне класне конфликте - који се у овом роману појављују у облику напада радника на Мурову фабрику и уништавање његових машина, те покушаја убиства - управо специфичном интерпретацијом положаја и утицаја женских ликова. Смештене у приватну сферу, жене из средње класе се брину о радничкој класи, добронамерне су, и плаше се да ће класни конфликти довести до револуције. Мада на самом почетку романа делује да се Бронтеова одређује *на супрот* романтизованим решењима, упозоривши читатељке да не очекују „романтичну причу“, према кандидаткињи, оно што се у роману нуди као решење проблема у друштву и помирење Дизраелијеве „две нације“, је ипак идилична коегзистенција добронамерних послодаваца и лојалних радника на ширем плану, и брак између супротстављених слојева на личном. Идеологија љубави и брака се, дакле, користи да нормализује класни систем, и натурализује извесни патернализам у приступу нижим социјалним слојевима. Кандидаткиња затим овај патернализам тумачи поређењем класне политике Бронтеове са Карлајлом (коме је слична у овом погледу) и Џоном Стјуартом Милом (који се оштро супротстављао идеји вође и вођења, нарочито када је реч о зрелим мушкарцима који су, по његовом мишљењу, способни за самостално деловање). Ипак, одређена класна и родна конзервативност коју је могуће препознати у решењима које нуди не значи да Бронтеова није свесна дехуманизујућег деловања доктрине „одвојених сфера“, нити да не преиспитује променљиве, културно условљене, границе рода и класе: нарочито преко амбивалентног лика гувернанте чија је амбивалентност у овом роману још више наглашена јер је реч о једном мушкарцу, Луису Муру. У последњем поглављу, кандидаткиња кратко сумира претходна поглавља, и формулише закључке до којих је дошла у свом истраживању.

1. ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Одредивши род и класу са критичко-теоријских позиција феминизма Џејн Пилчер, Имелде Вилехан, Марије Мајез и Беверли Скегс као видове реализовања и одржавања друштвених неједнакости који се међусобно подржавају, позајмљујући значења и асоцијације један од другог, Андреа Марковић је најпре пропратила начине конципирања и реализовања родних и класних разлика у контексту раног деветнаестог века и викторијанског друштва, а затим и начине на које се ови конструкти и процеси разоткривају и осуђују као дехуманизујући, али и потврђују до извесне мере, у социјалним романима Чарлса Дикенса и Шарлоте Бронте. Нарочито је женственост, наводи кандидаткиња, друштвени конструкт који ограничавајуће делује на жене, на шта указују и теоријско-историјска разматрања у првом делу рада, али и романи који чине корпус, а посебно њихове средњекласне јунакиње које жуде за слободом док умиру „дугом и спором смрћу“, попут Мери Кејв, „монументалног анђела“ из романа *Шерли*. (Са друге стране, ово не значи да женственост није (проблематично) валоризована као начин хуманизације индустријске производње и друштвених - класних - односа који из исте произилазе.) Али, као што је већ споменуто, вредност мастер рада Андреа Марковић огледа се у томе што кандидаткиња преиспитује и концепте мушкости у овим романима. Мада је студије мушкости (енг. masculinity studies) могуће оптужити за перпетуирање „системске мушке доминације“ (Thomas 2008:20), што су многе феминисткиње и чиниле, важно је не изгубити из вида и то да би „остављање мушкости непреиспитане, приступање истој као да она некако није условни облик рода, значило оставити је натурализовану, и на

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ

ИЗВЕШТАЈ О УРАЂЕНОМ МАСТЕР РАДУ

Број:

10/9-15

Датум:

20.03.2017.

тај начин неопходну..." (ibid.). Кандидаткиња се, међутим, не задржава само на роду као на друштвеном конструкту, већ и класу разоткрива најшире као „друштвени однос“ који је „структурисан расом, родом, сексуалношћу, националношћу и читавим низом других детерминанти“, како Ричард Симор (Richard Seymour) указује у недавном интервјуу. Што се тиче неодвојивости рода и класе, односно њихових сложених међусобних подржавања, оно на шта указују све анализе и историјска разматрања понуђена у овом мастер раду јесте да, прво, „капиталистичка производња развија радничку класу, која по образовању, традицији, навикама, посматра услове тог модуса производње као природне законе“. Друго, да је управо неплаћени женски рад, емотивни, репродуктивни и сваки други, идеализован кроз сентименталне дискурсе о тзв. приватној сфери али и нормализован социјализацијом самих жена и мушкараца, управо онај услов који омогућава обезвређивање рада генерално, односно продубљивање и одржавање класне стратификације у условима наглог развоја индустријског капитализма. Речима велике теоретичарке, Силвије Федеричи (Silvia Federici), управо је неплаћени женски рад „материјална основа за хијерархију рада која одваја жене и мушкарце, омогућава капиталу да још ефикасније контролише експлоатацију жена кроз брак и брачне односе, укључујући идеологију романтичне љубави, и да умири мушкарце дајући им слуге над којима могу да практикују своју моћ“. Скретањем пажње на формирање радничке класе која види капиталистички начин производње као једини могућ и потпуно природан – чак и онда када се боре против машина и/или индивидуалних послодаваца – и повлачењем паралеле са социјализацијом жена и мушкараца да виде патријархалну друштвену организацију као једину могућу и потпуно природну, ови викторијански романи дају свој допринос критичким разматрањима једног специфичног историјског периода чије тенденције везане за рад, род, економију и политику представљају наслеђе које и данас, до извесне мере, обликује људске животе.

2. ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Кандидаткиња је приказала и протумачила резултате свог истраживања у складу са питањима која су постављена на почетку рада, као и са критичко-теоријским поставкама на које се ослањала. Будући да се студије рода и класе не баве само књижевним представама, већ и ширим друштвено-историјским и културним контекстом којим су род и класа условљени, и у коме се реализују, предмет истраживања рада је захтевао интердисциплинарни приступ. Неопходност интердисциплинарног приступа је овде посебно наглашена самом жанровском припадношћу романа који чине корпус: без историјски специфичног „стања Енглеске“ не би било ни романа који се њиме баве. У складу са тим, кандидаткиња је донекле истражила историју раног викторијанског конципирања и реализовања рода и родних разлика, односно класе, и одабрала поједине примере за које је проценила да су од значаја за осветљавање начина на који се романи из корпуса (њихови ликови) одређују према овим феноменима. Иако се приликом анализирања романа доста ослањала на инспиративне интерпретације Патрише Ингам, кандидаткиња је, ипак, показала извесну способност самосталног истраживања корпуса, те излагања резултата истраживања јасним стилем.

3. КОНАЧНА ОЦЕНА -МАСТЕР РАДА

Закључак Комисије јесте да је мастер рад кандидаткиње Андрее Марковић, *Gender and Class in Charles Dickens's Hard Times and Charlotte Bronte's Shirley* (Род и класа у романима „Тешка времена“ Чарлса Дикенса и „Шерли“ Шарлоте Бронте) урађен у складу са поставкама одређеним у пријави теме; да садржи све битне елементе, формално и у погледу садржине; да су коришћене методе карактеристичне за истраживање у области књижевности, пре свега критичко-интерпретативна анализа, као најподеснија с обзиром на дефинисан циљ истраживања, основна питања рада и очекиване резултате; да су резултати истраживања исправно изведени и приказани јасним стилем.

Нема недостатака који би значајно утицали на квалитет рада.

VI ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене тезе, Комисија предлаже да се мастер рад под називом *Gender and Class in Charles Dickens's Hard Times and Charlotte Bronte's Shirley* (Род и класа у романима „Тешка времена“ Чарлса Дикенса и „Шерли“ Шарлоте Бронте) прихвати, а да се кандидаткињи, Андреи Марковић, одобри усмена одбрана рада.

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Др Данијела Петковић, доцент

Др Весна Лопичић, редовни професор

Др Милица Живковић, редовни професор